

PREBEN LERDORFF RYE

(1917 - 1995)

Skuespiller. Født 23/5 1917 (Orla Preben Larsen), død 15/6 1995 - 78 år gammel.

Efter at have stået i boghandlerlære, arbejdet som tømrer, tilskærer på en skofabrik og sømand, kom han ad omveje til teatret og debuterede på Odense Teater omkring 1938. Blev optaget på Det kgl. Teaters elevskole 1940 og fik ansættelse ved teatret, hvor han blev helt til 1961. Herefter virkede han i 'det civile liv' et par år, bl.a. som landmand, men kom tilbage til scenen med en ansættelse på Odense Teater. 1973-78 direktør for Danmarks turnéteater. 1979 tilbage på Det kgl. Teater.

Omfattende radiovirksomhed og betydelige præstationer ved TV-Teatret.

Uddrag fra Morten Piils "Danske filmskuespillere" (Gyldendal, 2003):

Lerdorff Rye skiller sig ud. Det groftskårne ansigt, der så velgørende mangler skuespillerglathed, det melankolske blik, som har en gådefuld dybde, den umiskendelige stemme, der let toner over i det smertefulde eller klagende. Han rummer en jævn, næsten proletarisk virilitet - der også kan være blid, og han har tit spillet sårede særlinge eller mærkede mænd med en dyster fortid. Især 1950'ernes film bød på en række forbryderroller. I de bedre film fastholder han det menneskelige i sine skurke og excentrikere. Når Rye spiller Hipo-mand, aner man i hele hans forslåede, bitre fremtoning, at denne Hipo vitterligt har fået mange tæv som barn.

To roller hos Carl Th. Dreyer har gjort ham internationalt kendt: I "Vredens Dag" (1943) præstesønnen Martin, i "Ordet" (1955) den sindssyge Johannes, der tror han er Jesus. "Vredens Dag" blev Preben Lerdorff Ryes filmgennembrud, selv om man året før havde lagt mærke til ham i "Afsporet" som den melankolske indbrudstyv 'Sømanden'. Hans fremstilling af den vege Martin underordner sig fint Dreyers dvælende stil: Martin er lidenskabeligt forelsket i den jævndrende stedmor (spillet af Lisbeth Movin), men uden hendes oprørstrang. Han er trods alt sin fars søn, han ved, at følelser bør undertrykkes, og han svigter til sidst stedmoderen.

Johannes i "Ordet" gør han snart skræmmende, snart komisk, snart medynkvækkende, men hele tiden fængslende. Hans ydre fremtræden kan lede tanken hen på en af det gamle Ruslands 'hellige galninge', som man kender dem fra Dostojevskijs romaner. Mest er det dog den særprægede diktion, man forbinder med rollen - en stemmeføring, som er inspireret af Dreyers og Ryes besøg på et psykiatrisk hospital, hvor en patient bildte sig ind at være Jesus. Efter sigende er det denne patients måde at tale på, Rye efterligner.

Han debuterede kuriøst i folkekomedien "Tante Cramers Testamente" (1941) som en bokser, der giver den som russerklædt tjener i Balalaika Bar - kun en mindre birolle. "I Gaar og i Morgen" (1945) lancerer ham til gengæld i en hovedrolle som en andenstyrmand, der regner med at blive dræbt i krigen og derfor søger en erotisk oplevelse. Her videreføres det blide tonefald fra "Vredens Dag", og han har en poetisk aura. Mere barsk er hans modstandmand i "De røde Enge" (1945), hvor han som handlingsmenneske er Poul Reichhards jævnbyrdige.

Han er retsindig teaterkritiker i den harske satire over teatermiljøet, "Hans store Aften" (1946), den første indikation af, at Rye også kan overbevise som en mand med intellektuelt snit. I Asbjørn Andersens "Mens porten var lukket" (1948) illuderer han fint som kynisk journalist, der finder to døde i naboeligheden, og indtelefonerer historien til sit blad, før han alarmerer politiet. Blandt hans filmskurke fra 1950'ernes begyndelse huskes den brutale dødsdrom-kører i "Bag de røde porte" (1951); småforbryderen, der bringer den uskyldige pige fra landet i ulykke i Aage Wiltrups moraliserende "Unge piger forsvinder i København" (1951); og den undvegne krigsforbryder i samme instruktørs mere vellykkede "Lyntoget" (1951) - i den sidste har Rye en hovedrolle.

Men inden da har han fået birolle-Bodil for sit smukke, ligefremme portræt af en turbekulose-ramt i den gedigne problemfilm "I gabestokken" (1950).

Instruktørerne fortsatte dog ufortrødent med at give ham skurkeroller. I "Sønnen fra Amerika" (1957) er han bønelokker, i Morten Korch-filmen "Vagabonderne på Bakkegaarden" (1958) næsten lige så slem, men han undgik i øvrigt at blive fast inventar i Korch-filmene. Hans hustyrer i bonde-dramaet "Ild og jord" (1955), der skulle være et seriøst alternativ til Morten Korch, hæver sig ikke over filmens betontyngde.

På den rigtige side af loven finder vi Rye i Sven Methlings debutfilm "Kriminalsagen Tove Andersen" (1953), hvor han og Ib Schønberg udgør et sobert makkerpar som politifolk, der roligt og systematisk opklarer en mordsag. Endelig byder 1955 på en god rolle, som den fattige og mordmistænkte forfatter i Peer Guldbrandsens bedste film, "Gengæld".

Han er med i adskillige af Guldbrandsens film, men tit i roller, der er mere særprægede end gode. I "Der var engang en gade" (1957) er han en sentimentalt opfattet vagabond, der foredrager dansk films mest sørgmodige titelsang, og i "Løgn og løvebrøl" (1961) virker han for en gangs skyld direkte fjollet som aristokrat (meget kunne han spille, men ikke det!). I en anden mere seriøs Guldbrandsen-film, "Premiere i helvede" (1964), dyrker han det martyragtigt lidende som en skuespiller, hvis liv og karriere ødelægges af ondsindet sladder.

Det er imidlertid i 1959, Rye har sin vigtigste rolle ved siden af Dreyer-filmene, nemlig i Johan Jacobsens intense drama "En fremmed banker på". Den mystiske fremmede, der dukker op hos frihedskæmperenken og bliver hendes elsker, er en kompleks figur. På filmens egne noget konstruerede betingelser er Rye dækkende. Den jagede mands oplevelse af erotisk forløsning og kortvarig sjælsro forplanter sig til tilskueren, og da han afsløres, dukker den brutale farlighed bag melankolien pludselig frem for fuld styrke.

I 1961 har han en interessant rolle i en norsk film, der er ukendt herhjemme, Kåre Bergstrøms "Hans Nielsen Hauge". I dette historiske drama om Norges store vækkelsesprædikant spiller han kong Frederik 6., som også stadig er norsk konge, da handlingen foregår. Ellers bliver der i 1960'erne længere mellem rollerne. I 1970'erne dominerer tv-opgaver, og en nu meget hærget udseende Rye nærmer sig nogle gange selvparodien på film: for eksempel i malerne Paul Gernes og Per Kirkebys vikingehistorie "Normannerne" (1976), hvor Ryes lighed med Regnar Lodbrog (som han er fremstillet i Louis Moes gamle illustrationer til Saxo), tilsyneladende har givet ham rollen som sagnkongen. Det er ufrivillig komik af dimensioner, selv når Rye med dødsforagt lader sig kaste for slangerne. Men i Jon Bang Carlsens første egentlige spillefilm, "Næste stop - Paradis" (1980), fik han igen en fin rolle som den pensionerede officer, hvis ensomhed på plejehjemmet brydes af et kærlighedsforhold - et veritabelt come-back, men lidet set i biografen.

Rye har sin sidste filmrolle i Gabriel Axels velmenende bagatel, "Christian" (1989), hvor han er titelpersonens bedstefar, men forinden sidder han selvfølgelig med til bords i Oscar-vinderen "Babettes gæstebud" (1987), hvor Gabriel Axel netop valgte skuespillere, det internationale publikum kendte fra Dreyers film. Kort før sin død bliver han også interviewet i Torben Skjødts Jensens dokumentarfilm "Carl Th. Dreyer - min metier" (1995), og interviewet er blandt de mere interessante indslag i filmen. [Uddrag fra "Danske filmskuespillere" slut]

Litteratur: Preben Lerdorff Rye: Olav (selvbiografi, 1963).

Filmografi			
Musik			
Titel	År	Funktion	Kategori
Carl Th. Dreyer - Min metier	1995	Medvirkende	DK/Dokumentarfilm
Dansk litteratur	1989	Medvirkende	DK/Dokumentarfilm
Christian	1989	Christians morfar	DK/Spillefilm
Isolde	1989	Gammelt ægtepar/mand	DK/Spillefilm
Medea	1988	Pædagogen	Tv-film
Babettes gæstebud	1987	Kaptajnen	DK/Spillefilm
Hip hip hurra	1987	Blinde Christian	U/Spillefilm
Kampen om den røde ko	1987	Filmoperatør	DK/Spillefilm
Niels Klims underjordiske rejse	1984	Overhovedet	Tv-serie
Forbrydelsens element	1984	Bedstefar	DK/Spillefilm

Efter menneskelivets skyld Titel	1983 År	Mand Funktion	Tv-film Kategori
Hærvejen	1983	Medvirkende	DK/Dokumentarfilm
Syv billeder fra Hærvejen	1983	Medvirkende	DK/Kort fiktion
Opfinderkontoret	1982	Medvirkende	Tv-serie
Den ubetænksomme elsker	1982	Bruun, læge	DK/Spillefilm
Sigurd Fafnersbane	1981	Stemme	DK/Kort fiktion
Uden støtte fra befolkningen kunne vi ingenting udrette	1980	Medvirkende	Tv-film
Vores år	1980	Thorvald Humble	Tv-serie
Næste stop - Paradis	1980	Hjalmar Krog	DK/Spillefilm
Verden er fuld af børn	1980	Gynækolog	DK/Spillefilm
Dina	1979	Medvirkende	Tv-film
Sanct Hansaften-spil	1979	En jæger	Tv-film
Rend mig i traditionerne	1979	Davids far	DK/Spillefilm
Ludvigsbakke	1978	Herren på stue A	Tv-film
Lille spejl	1978	Skuespiller, stamgæst hos Lizzie	DK/Spillefilm
Sofies skolegang	1977	Christian Kold	Tv-film
Fiskerne	1977	Lærer Aabye	Tv-serie
Hærværk	1977	Tigger	DK/Spillefilm
Normannerne	1976	Regnar Lodbrog	DK/Spillefilm
Strømer	1976	Fessor	DK/Spillefilm
Evighedens frø - H.C. Andersens sidste år	1975	H.C. Andersen	Tv-film
Anne og Paul	1975	Carstensen	Tv-film
Natten i ventesalen	1974	Sadelmager	Tv-film
Nitten røde roser	1974	Holger Hjorth	DK/Spillefilm
Fru Geesches frihed	1973	Timm	Tv-film
Erasmus Montanus	1973	Løjtnanten	Tv-film
Friere	1973	Beskøjtin	Tv-film
Møblerne	1972	Mand #1	Tv-film
Solens børn	1972	Egor	Tv-film
Den første kreds	1972	Professor Chelnov	DK/Spillefilm
Præsten i Vejlbj	1972	Jens Larsen	DK/Spillefilm

Titel	År	Funktion	Kategori
En sømand har sin enegang	1971	Medvirkende	Tv-film
Døden er et biprodukt	1971	Speaker	DK/Dokumentarfilm
Onkel Vanja	1971	Telegin	Tv-film
Nattens frelse	1971	Hell Earl	Tv-film
Hosekræmmeren	1971	Vandringsmanden	DK/Spillefilm
Vor by	1970	Simon Stimpson	Tv-film
Et spil om et lukket rum	1969	Medvirkende	Tv-film
I klemme	1968	Medvirkende	Tv-film
Skært kød til frk. Afsenius	1967	Medvirkende	Tv-film
Orkestret	1967	Medvirkende	Tv-film
Søskende	1966	Mikael	DK/Spillefilm
Der var engang	1966	1. junker	DK/Spillefilm
Grænseland	1965	Medvirkende	Tv-film
Carl Th. Dreyer	1965	Medvirkende	Tv-dokumentar
Premiere i helvede	1964	Medvirkende	DK/Spillefilm
Dannevirkenatten	1964	Medvirkende	Tv-film
Natteherberget	1964	Medvirkende	Tv-film
Paradis retur	1964	Skuespiller	DK/Spillefilm
Pernilles korte frøkenstand	1964	Medvirkende	Tv-film
Ægget	1964	Eugene	Tv-film
Udbetaling ved død I	1963	Medvirkende	Tv-film
Udbetaling ved død II	1963	Medvirkende	Tv-film
Vi venter på Godot	1962	Medvirkende	Tv-film
Løgn og løvebrøl	1961	Hr. Kristensen, storvildtjæger i Afrika	DK/Spillefilm
Frihedens pris	1960	Hipomand	DK/Spillefilm
Skibet er ladet med -	1960	Skipperen ombord i "JUPITER"	DK/Spillefilm
Vintersolhverv	1959	Trock	Tv-film
En fremmed banker på	1959	Den fremmede	DK/Spillefilm
Lukkede døre	1959	Garcin	Tv-film
Femdollarsedlen	1959	Medvirkende	Tv-film
Faderskolen	1959	Medvirkende	Tv-film

Titel Forellen	År 1958	Funktion Medvirkende	Kategori Tv-film
Den unge biskop	1958	Medvirkende	Tv-film
Dit er livet	1958	Speaker	DK/Dokumentarfilm
Lyssky transport	1958	Onkel Mads, vragfisker	DK/Spillefilm
Mariannes bryllup	1958	Hofjægermester von Bramfeldt	DK/Spillefilm
Vagabonderne på Bakkegaarden	1958	Jonas	DK/Spillefilm
Livsflammen	1957	Joe Saul	Tv-film
Johannes Larsen	1957	Speaker	DK/Dokumentarfilm
Skovridergaarden	1957	Fyrmester Larsen	DK/Spillefilm
Mig og min familie	1957	Hans	DK/Spillefilm
Amor i telefonen	1957	Carolus Lieberg, magister i litteratur	DK/Spillefilm
Der var engang en gade	1957	"David", spildsamler	DK/Spillefilm
Hvor går Karl hen?	1957	Medvirkende	DK/Dokumentarfilm
Ingen tid til kærtegn	1957	Eriks far	DK/Spillefilm
Sønnen fra Amerika	1957	En arbejder	DK/Spillefilm
Telefonboksen	1956	Medvirkende	Tv-film
De herrer dommere	1956	Medvirkende	Tv-film
Tante Tut fra Paris	1956	Artur Blume, komponist	DK/Spillefilm
Den kloge mand	1956	Thorkild Andersen, gårdejer	DK/Spillefilm
Hvad vil De ha'?	1956	Sømand	DK/Spillefilm
Gengæld	1955	Stefan Donner, forfatter	DK/Spillefilm
Ild og jord	1955	Martin	DK/Spillefilm
Ordet	1955	Johannes, Borgens mellemste søn	DK/Spillefilm
Østersen og Perlen	1955	Medvirkende	Tv-film
Mod og mandshjerte	1955	En gangster	DK/Spillefilm
Karen, Maren og Mette	1954	Henrik, Marthas søn	DK/Spillefilm
Kongeligt besøg	1954	Walther	DK/Spillefilm
Kriminal sagen Tove Andersen	1953	Knudsen, kriminalbetjent	DK/Spillefilm
Adam og Eva	1953	Tyven	DK/Spillefilm
Sønnen	1953	"Generalen"	DK/Spillefilm

Titel	År	Funktion	Kategori
Fugleliv i Danmark	1952	Speaker	DK/Dokumentarfilm
Unge piger forsvinder i København	1951	Johan, tjener, søn af fru Nielsen	DK/Spillefilm
Lyntoget	1951	Henning Knudsen	DK/Spillefilm
Politikens filmjournal 089	1951	Medvirkende	Dokumentariske optagelser
Bag de røde porte	1951	Carlo Petersen	DK/Spillefilm
Frihed forpligter	1951	Sørensen kollega	DK/Kort fiktion
Din fortid er glemt	1950	Terningspiller	DK/Spillefilm
Vesterhavsdrenge	1950	Værle	DK/Spillefilm
I gabestokken	1950	Sejr	DK/Spillefilm
Smedestræde 4	1950	Sømanden	DK/Spillefilm
Bondegården	1949	Speaker	DK/Dokumentarfilm
Vi vil ha' et barn	1949	Brudens venindes ven	DK/Spillefilm
Det hændte i København	1949	Nattevagt	DK/Spillefilm
Det gælder os alle	1949	Chauffør Olsen	DK/Spillefilm
Kampen mod uretten	1949	Hansen, opsynsmand	DK/Spillefilm
Mens porten var lukket	1948	Egelev	DK/Spillefilm
Støt står den danske sømand	1948	1. Styrmand paa "Marie Grubbe"	DK/Spillefilm
Hvor er Far?	1948	Bud	DK/Spillefilm
Hr. Petit	1948	En detektiv	DK/Spillefilm
Røverne fra Rold	1947	Reinald	DK/Spillefilm
Hatten er sat	1947	Portner Larssen	DK/Spillefilm
Hans store Aften	1946	Morten Just, forfatter og journalist	DK/Spillefilm
Diskret Ophold	1946	Eriksen, tømrermester	DK/Spillefilm
Brevet fra Afdøde	1946	Medvirkende	DK/Spillefilm
I Gaar og i Morgen	1945	Styrmand Andersen	DK/Spillefilm
De røde Enge	1945	Alf, sabotør	DK/Spillefilm
Vredens Dag	1943	Martin, Absalons søn af første ægteskab	DK/Spillefilm
Ungdommens rus	1943	Medvirkende	DK/Kort fiktion
Af en ret	1942	Willy, kaldet "Sømanden"	DK/Spillefilm

Alspørelse	1942	Willy, Karet Sømanden	DK/Spillefilm
Titel	År	Funktion	Kategori
Tante Cramers Testamente	1941	Alfred Olsen, tjener i "Balalajka"	DK/Spillefilm
En ganske almindelig Pige	1940	Mand med cykel	DK/Spillefilm

 UDSKRIV

 DOWNLOAD PDF